

ხელის-მოწერა:

ტფილისს, «ივერიის» რედაქციაში.
მოწმინდის ქუჩაზე, შიოშვილის სასტუმროს მე-
მოდ, სახლი № 5.

ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიო-
თეკაში.

განცხადება მიიღება ქართულსა და რუსულს
ენებზედ.

«ივერიის» ფასი

ერთის წლისა, გაგზავნილ გაცემებზე. 7 მ. —
სასტუმროს წლისა . . . . . 3მ. 50კ.
თითო ნომერი . . . . . « 15კ.

თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია გაასწო-
რებს და შეამოწმებს დასაბეჭდად გამოცხადებულ
წყობილებს.

ს ა ზ ო ლ ი ტ ი კ ო და ს ა ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ო გ ა ზ ე თ ი .

გამოდის ხუთშაბათობით

ხაძინაშვილი: I. საქართველოს მატრიანე. («ივერიის» კორ-
რესპონდენტები). აბაშიანი, თელავი, წყრილი რედაქტორ-
თს. — II. საზოგადოებრივი მამოხმადგენი. — III. პრეზიდენტი და
მეთვალყურის ჩივილი და შენიშვნები. — IV. მოკლე შე-
ნიშვნები სამზღვარ გარეთიდან. — V. განცხადება.

საქართველოს მატრიანე

— აბაშიანი: გვწერენ: „ახლანდელად აბა-
თუნდამდე გააქტო გზა-ტკეცილი (შოსსე) და ამ გზის
გამკეთებლები მუშები მიადგნენ ერთს ნანგრევს ეკკლე-
სიას, რომლის კედლები აღარც კი ქსნანს, რადგანც
სიმაგრე დასუფრიათ, მიუციათ ნადმი, იმით გადმო-
უნგრევიათ შენობა და აუგლეჯათ ქვები. შიგ გამო-
ჩენილიყო აკლდამა, ერთს მხარეს დებულყო ერთი
ცხედარი და მეორეს მხარეს საძი თუ ოთხი. — ამ
დროს მოადგა ზედ ინჟინერი, რომელსაც ენახა, რომ
აკლდამის ქვაზედ არის ნაწერი, მას დაეცვა დაწერილი
ქვა და აღარ დაემტკრევიანებინა მუშებისათვის. რა-
გორც ამბობენ, აკლდამაში ცალკე მდებარეს ცხედარს
ქონილად გულზედ ჯაჭვი, რომელსაც ბოლოზედ ბძია
ჯვარი მკინფისის თვლებით შემკული, ზედ ქონის
ბეჭედი აგრეთვე მკინფისის თვლისა და გვირგვინი, —
ეს ცხედარი ეტყობა ყოფილად დამარხული ქვის კუბო-
ში. იგი ქვა, რომელშიაც დებულა ცხედარი, არის
თეთრი და ქვას ალბასტრს, ამჟამათა სხანს ქვაში
ამოჭრილი ალბა სადაც დებულა ცხედარი, თავთან
გვარგვინის მკვანად აქვს გამოჭრილი ქვა, გარეშე-
მო გაკეთებული აქვს სხივები. ეს კუბოს ქვები არის
დამტკრეული, ზემო აკლდამის ქვაც შუაზედ გასუთქი-
ლია, მაგრამ სხანს ხუცხუად ნაწერი. ეს დაწერილი

ქვები წყლების ზედადმდგეულს ზავლებსაც გადმოუტა-
ნინებია თავისთან, კუბოს ქვები კი ადგილობრივ ქუჩის
ჯვარც და ნივთიულობა, თუ რომ მართლაც იყო, არ
იციან ვინ წაიღო და ან ვინ ეძებს? ამ ქვებზედ ნაწე-
რი ამოუკითხავს ერთს ვიღაცა ფრანგის მღვდელს,
რომელსაც დაეწერა ამოკითხული ქართული სიტყვები
რუსულის ასლებით და გარდაეცა უფ. ზავლებსათვის.
ამ ჟანსანქელს მე გამოვანთვი და გადმოვწერე ყო-
ველი სიტყვა. ერთს ქვასზედ ქსწერია: „იგანე გიორგი
მეფე... მკვდალინ... თავადი... ქ...თიგ... დედოფა-
ლი... ფანსადან... ვახან... ვახტანგ შირველი... ქრის-
ტე... შირველს... ქსნეთა უბოძე... წყალობა...
იყავ... დროთა... ვახტანგსა მეფეს... დემთი მცვე-
ლი“... მეორე ქვასზედ ქსწერია, ფრანგის მღვდლის
აღნიშვნით: „სულთა ჩემთა... დანჯად... ქვავ მე-
ხებად... ღირსთა ქვავ... წმინდათა რიცხვად საუკუ-
ნოდ ცათა აღსკვად... ღირსი... სამოცდა თვანმეტსა
წელსა ქრისტეს უწინარეს.“ მხალოდ ეს სიტყვები
აღმოუკითხავს იმ ფრანგის მღვდელს, დაწინაფი გერ
გაურჩევია, — მაგრამ, მე როგორც ვწყიქრობ, რაც
გაურჩევია, ისიც შეცდომა უნდა იყოს, ამიტომ რომ
ჯერ ერთი რაგინანად არა ქსნანს ყოველი სიტყვები
ქვასზედ წერილისა, მეორეც ეს მღვდელი რომ დაწკვირ-
ვებოდა ადვილად შენიშნავდა თავის შეცდომილებას,
ამიტომ რომ უკანასკნელი სიტყვა ამბობს: „ქრისტეს
უწინარეს“. თუ ესე ცხედარი ქრისტეს უწინარეს
იყვნენ დასაფლავებულნი, მაშინ ქრისტეს როგორ
სცნობდნენ, როდესაც არ იყო ჯერ შობილი ქვეყნად, —
და თუ ვახტანგ გორგასლანის საფლავია, იგი მეფობდა
მეხუთე საუკუნეში ქრისტეს შემდეგ.

505

რაც უნდა იყოს ნაწერი ჯერჯერობით ჩვენთვის საიდუმლოა, მაგრამ ეს ამბავი და ეს აკლდამა ღირს-შესანიშნავია. მთავრობამ რომ ყურადღება მიამჩნიოს ურიგო ან იქნება. ძალიან კარგი იქნება რომ მთავრობამ ყოველი ღონისძიება იხმაროს აკლდამაში ნა-ზოგნი ნივთიულობის აღმოჩენას, გარდა ამისა ფრიალ საჭიროა ყოველივე გარემოება ამ საქმის გამოკვლეობა, მტოდნე ხალხს განჩინებინონ ქვეყნად წოდ-წარწერანი და თვითონ ქვეყნი ან დასახეობნ უფ. ზავ-ღებვას, რომლის სახელშიაც ნება დაურთავად ეხლას აწვიას ეს ამისთანა ისტორიული სასურვე. სადაც ის აკლდამა იზოგეს, იმ ალაგს უძახიან აქაურნი მცხოვრებნი „კურცხანას“. ამ ალაგს ყოფილა წინად ნასოფ-ღარი და ეკლესია, რომლის კედლები აღარც კი სჩანს, ამ ნასოფღარის ზირდაზირ ეხლაც არის დიდი ძველი დაქტეული ეკლესია თლილის ქვისა.

თ. გიორგი ორბელიანი.

საკვირველია, რომ ამისთანა იშვიათის ნაშთის ზოგნი და აღმოჩენა ჩვენში ისე გულგრილად მიიღება ხოლმე ახლო მდგომ მოხელე კანტაგან, თითქო ირანო ცხენი იზოგნესო. ეს ამისთანა ამბავი სხვა განათლებულს ქვეყანაში რომ მომხდარაყო, მთელი მმართველობა ფეხზედ დადგებოდა და ყოველს ღონისძიებას იხმარებდა, რომ ამ კვანის ისტორიული ნაშთის კვალი და გარემოება ხელუხლებლად დაცულიყო მტოდნე კანტოა მოსვლამდე და გამოკვლევაამდე. ჩვენში კი ყურსაც არავინ შეიბღერტავს ხოლმე. ეს, რასაკვირველია, მოხელეთა უწვრთვლობას, განუხთლებლობას, უვიცობას უნდა მიანწეროს კაცმა და სხვას არასფერს. ვინ იცის? იქნება ეს ნაზოგნი და აღმოჩენილნი ნაშთნი ისეთი რამ გამოდგეს, რომ მთელს საუკუნეს, ანუ რომელსამე ბნელს დროს ისტორიისას ნათელი მოჭფინოს, და ანათოუმნის მოხელეებს კი ყურნიც ან უთხარებიათ და, ვინ იცის, არც უცნობებიათ მთავრობისათვის. უფ. ზავღებვას მიუტანია და შინ უწევიაო. კანის დირუდ თუ გამოიყენებენ!....

თელავნი. (ეგვიპტის კორსეს.). რომ იცოდე, მკითხველო, როგორ შეაფურცუნა ჩვენი ადმინისტრაციის „დროების“ მე-150 №-მა! მეორეს დღეს, ხსენებულის „დროების“ №-ის მიღებისა, სამაზრო სამმართველოს უცნობი ცვლილება დაეტეო.... რომ მკითხველმა უფრო კარგად გაიგოს, თუ რაში მდგომარეობს ეს ცვლილება, მე დაფურცავ რამდენიმე სიტყვით მას, თუ რა სურათს წარმოადგენდა „ამას“ წინად მასობის სამმართველო. წინად, როდესაც უნდა შესულიყავით, იშვიათად ნახავდით აქაურს სამმართველოში არამც თუ მოსამსახურე ზირთა, არამედ მსახურებსაც (СТОПОВЫ); თუ ნახავდით ისიც ორ-სამ მოსამსახურე ზირსა, თორემ მთელს წეობას თავის დღეში არა!.... ვინ იცის, რამდენჯერ შეესულვარ (ავრთვე სხვებიც მრავალნი) მასობის სამმართველოში საქმისათვის და ერთი რა არის, ერთი კაციც არ მიხახავს! მსახურიც კი არ იყო ხოლმე ხანდისხან, თუმიც იმ დროს (10—12 საათზედ) მოსამსახურე ზირნი უნდა ყოფილიყვნენ სამსახურში! მაგრამ განა სცადიან მოსამსახურესა მასობის სამმართველოსათვის, ვინ მოაწლის მას? სეკრეტარმა და სხვებმა ვილა უნდა იმსახურონ სახლში?!.... რა იყო მიზეზი ამისი?! ნუ თუ მასობის სამმართველოს ეგრე სშირად საქმე არა ქქონდა ხოლმე?! ნუ თუ თელავის მასობაში საქმეები არ არის გასაკეთებელი?! სხვა არა იყოს რა, მედღევე (ДЕЖУРНЫЙ) მოსამსახურე ზირი ხომ მუდამ გამოუღეველი უნდა იყოს სამმართველოში საჭიროებისა გამო; სად იყვნენ?! განა ეს კანონი თელავის სამაზრო სამმართველოს არ შეეხებინა?!.... რა ვიცი, განსვენებულის თელავის მასობის უფროსის უფ. დუმბროვსკის დროს კი ყველა ესენი კარგად იყო მოწყობილი და კანონებიც კარგად სრულდებოდნენ და!... საქმეებიც ბლომად აქვს მასობის სამმართველოს, მედღევე მუდამ უნდა ყოფილიყო, კანონებიც აქვთ, მაგრამ.... აღსნა საჭიროა აღარ არის, თვითონ მკითხველი და მთავრობა კარგად უნდა მიხვდნენ, რაფა მსჭვს სათქმელი.... საქმეები ქქონდათ და აქვს თუ არა გასაკეთებელი თელავის ადმინისტრაციის, „ივერის“ მკითხველი ცხადად დაინახავდა იმ წერილებიდან, რომელნიც სშირად იბეჭდებოდნენ თელავიდან „ივერისში“.... ოხ, რა შორს წავედი!! დალახვრს დემერტმა, რაკი გულსაკლავი ფიქრები მომაწვება გულზე, მიხდა

რომ ერთბაშად გამოვსთქვამ და ქვეყნის დავანახო და გაცნობო ივინი, მაგრამ... კიდევ გულისკლავი უმცრამა!... ჭო, იმას მოგასხსენებდით. სამაზრო სამმართველად „ფერი იცვალა“ შეთქი. (იქნება იმისთვისაც, რომ კარბოზე ქრისტეს ფერის-ცვალება მოგვდგომის?!.. ამასაც შევიტყობთ თავის დროზე). „დროების“ მე-150 №-ის მიღების შემდეგ, მეორეს დღით, თელავის საზოგადო ბაღში ყველა დასჯდომ სკამზე ეწერა შემდეგი რუსული სიტყვები „№ 150 ДРОБА“.

უთუოდ იმის დამწერს სცოდნია, რომ აქაურს სამმართველად „ჩინოვნიკებს“ გახეთქების კითხვა არ უყვართ (დადგანან თავის-თავი განვითარებული მთაწინათ სწავლაში. ოხ განათლებაც!!!) და ეგები ამითი მინც ძალაუნებურად წავსკითხვო. მართლაც რომ იგი არ მოსტყუვდა.... რად ბევრი გაგვარძელა, სკამებზედ წარწერილი, თუ „დროების მე-150 №-ის კორრესპონდენტის შინადასი შეიტყო ანამც თუ ვისაც შეეხებოდა, ანამც მთელმა თელავმა და კახეთმა.... იმ დღესვე მოხდა ცვლილება მზრის სამმართველად. ეს ცვლილება, რასაკვირველია მზრის უფროსისაგან იქმნებოდა. როგორც ხმა არის, მზრის უფროსის თ. ს. შაკრბიბა მთელი თავისი ქვეშევრდამნი მოსამსახურე ზონნი (ძლივს) მაგრამ.... („გაჭირება მიხევე, გაქცევს გიჩვენებო!“) და ეთქო სხვათაშორის : სირცხვილია ჩვენივის, რომ ჩვენი სამმართველად ასე უყურადღებოდ არის ჩვენგან დეტრეგულია (მხოლოდ ეხლა შეიტყეს?!), რომ აქედგან სხვა და სხვა საქმეების №-საც კი სწერენ გახეთქებშია.... ამის შემდეგ ეგ აღარ იყო! ყოველ დღე თითო მედღევე იყო შემოსავალ კარბოთან და მომსგელს ზასუხი აძლიაო. ვინც უნდა იყო კანცელაში უსაჭიროდ არ შემოუშვათა; ჩემთან მოსალაზარაკებლად 12 საათზე შეუძლიანთ მოსვლა და ანა ადრე და სხვა, და სხვა.... ნუ თუ ეხლა შეიტყო თელავის ადმინისტრაციამ, რომ შემოხსენებული წესი ყოველთვის და ყველა სამმართველადში საჭიროა?! იმოდენად არ ესმისთ თელავის მზრის მმართველებს თვისი მოვალეობა და სამსახური, რომ სანამ საქვენოდ არ გაამხილებენ, მინამდის არ გაახილებენ თვალებსა?! მაშ თუ „მზრის“ მმართველებსაც არ ესმისთ ეს უბრალო ჭეშმარიტება, სოფლის მოხელეებმა რადა

უნდა ქმნან?! ამის შემდეგ რად უნდა გვიკვირდეს სოფლის მოხელეების უკანონოდ ქცევა?! რასაც ჭხედვერ, იმ გვანად მოქმედებენ: უჩვენეთ ჩვენს გლეხს სწორე გზა, და, თუ არ გაივლის, ვერ დანახავთ! ნათქვამია: ვისაც ბევრი მიეცემა, ბევრიც მოეკითხებაო; მასსადამე, მზრის მმართველებს, როგორც მომეტებული მიძღებლებს, მომეტებული მოეკითხებათ. მოეკითხებათ! მაგრამ ეჭ, ჩვენი კახეთი (თელავის მზრის) სულ სხვა ქვეყანაა: აქ რომ გლეხმა სამართლიანი ხმა ამოიღოს, „ტუსკანაში“ უკრავენ თავსა.... აი ერთი მაგალითი: ერთი ახლად გაყვანილი მილიციონერი გამოხანულიყო. იმის მაგივრად რომ დაიჭირონ ის კაცი და გაგზავნონ თავის ადგილას, ჩვენის სამაზრო სამმართველად განკარგულებით, იმისი მძა დაიჭირეს და ციხეში ჩაგდეს. მესამე მძა კიდევ თელავში სიარულს მოუნდა, აგები გამოვაშვებინო როგორმე ჩემი მძა, მაგრამ ყურა ანავინ ათხოვა.... სცდებოდა ორ-ორი კაცი საქმესა, ისიც ამ დროს!.... ამ გვარი მაგალითები რამოდენიმე. ჩაუდენია ჩვენს ადმინისტრაციას.... ნეტავი ერთი შეზატყობინა, დიდი ხანი გაგვრძელდა კიდევ ეს უთავბოლოობა და უკანონობა ჩვენში? ნუ თუ ბუნებით მშვენიერს, მშვენიერს ზატრამდასავით მოართულს საქმრთველს თვალს კახეთს ესრეთი მმართველი უნდა ებედობდნენ?! ნუ თუ განკება არ შეიბალებს ამ მშვენიერს ქვეყნის თავის კეთილის მცხოვრებლებით და არ აღინსებს მოსვენებასა?!.... მაგრამ, ღმერთო ჩემო! ამას რას ვროტავ?! განა განკება ეგრეთი უწყალოა?!

მე მეგონა, თელავში მხოლოდ ადმინისტრაციის მიხევას საქმე უხეიროდ მეოქი, მაგრამ ავი მოვსტყუვდი! მივახედე თუ ანა მეორე მხარეს, სამჯაკრო სსსამართლსაგან, ჩემი იმედი გაგრუვდა, რადგანაც ზოგიერთმა ფატებმა ცხადათ დამარწმუნეს, რომ ანც აქა ჭსუფავს „წესიერება“! რომ არ გავაჭიანურა წერილი, მაკლედ მოგასხსენებთ, რომ ჩვენი მომრიგებელი მოსამართლე ძალიან გვიან შებრმანდება ხოლმე „ზასკადანიეში“—არა ადრე 12-ის საათისა. ანა ერთი მითხანით, ორს საათამდინ რა საქმეები უნდა მოასწროს? ნახევარი დახანებული ხალხი ისევ წარბელები, დაუკმაყოფილებელი გადიან ხოლმე სამსჯავროდგან....

დაწინილი ხალხი, წასაკვირველია, მეორედ და მესამედ ცხადდება თავის საქმისათვის და უნდა მოსდინენ თავის შინაურს საქმეს იმდროს, როდესაც დღე ორსამ შინუთად უდიდეს!.... ეს კიდევ არაფერი. ერთი საგარეუროელი კაცი და გრდანის შიგნული დაიბარა, პირველი კათათვის 28 თუ 29-სათვის და მეორე თობათვის 30-ს თუ 31-სათვის. როდესაც ესენი გამოცხადდნენ, მამინ პირველს უთხრა მოსამართლემ: შენ 28 მკათათვისათვის კი არა — მარამომისთვეს ხარ დაბარებულა; მეორეს კიდევ, — მკათათვესა; მწერლებს უთუოთ შეცდომით მოსვლიათ.... ერთი მითხარით, მეორეთ წასვლა მოსვლასზე ამით ვის უნდა მოსთხოვონ ხარჯი და წარალი? თელავის ბაზარში ხომ არა სცხვრებენ, რომ გამოვიდნენ და შევიდნენ, როდესაც დაიბარებენ! ერთი 40 ვერსტის სიშორეზე, მეორე 80 ვერსტისა!.... სამჯაროს მწერლებმა რომ აგრე შევთამით სწერონ უწყებები, დაბარებულის ხალხისა საბარალა?! — ესეც უნდა ვსთქვა, რომ სამსჯავროს სასამართლოში რომ გვარანნი მწერლები იყვნენ, შემოხსენებულს შეცდომებს არ მოახდენდნენ. საქმეს ის გახლავთ, რომ ხეირიანი მწერლები არ არიან და! ახა სამ და ხუთ მანეთიანმა მწერალმა რა ხეირიანი საქმე უნდა გააკეთოს?! მე ის მიკვირს: თუ მომჩიგებელი მოსამართლე დადებულს ფულსა ხარჯავს მწერლებზე, ის არა სჯობია, რომ ორი სამი რიგისნი მწერალი იყოლიოს, ვინემ 7—8 უხეირა?! — ბარემ სჯობია მაგრამ.... ზოგი შემდეგში....

„დროების“ ერთს უკანასკნელის №-ის დღიურში სხვათა შორის იყო მოხსენებული, რომ არნიმანდრიტი მკაცი გურიაში წაბმანდა „ამჟამად“ ქართულის ცალობის მცოდნე პირების მოსამიებლად. მე პირველ მიკვირს: ვის შეუტყუობინებია ეს ამბავი „დროებისათვის?“ მიკვირს მიტომ, რომ ცოცხალი ტყუილია ეს ამბავი. „ამჟამად“, რომელიც „დროებისაში“ იყო მოხსენებული, არნიმანდრიტი მკაცი კახეთში იყო. კახეთში იყო მეოქო გამოგზავნილი ეკლესიების ნივთების ასაწვად, თუმცა მან მხოლოდ რამოდენიმე ეკლესიის ნივთები ასწვრა. სხვათა შორის აღაგერდის სობოროს ნივთები არ აუწვრია, — მხოლოდ ძველი სია წაიღო აქედან.... ნუ თუ აღა-

გერდში უფრო შესანიშნავი და ძვირფასი ნივთები არ იყო; რატომ დასტოვა აუწვრია?! — იმიტომ, ბატონებო, რომ, როგორც თვითონა ბმანა — „აღაგერდა და მცდელი ადგილია და რამოდენიმე დღე რომ დაგერჩე აქ — ავად გავხდები, შემოდგომასკად მოვალ და მამინ ავსწვრავო.“ მე მიკვირს: ნუ თუ აღაგერდის სობორლოში (აღაზნის პირზე) ნივთების აღწვრას მართლაც ავად გავხდია მამა არნიმანდრიტს.... ღმერთო ჩემო! ნუ თუ ბოლო არ მოელება ამ სულს და გულის შემწეუბებს სიმრუდეს?! ნუ თუ ჩვენში არ მოიპოვება ისეთი პირი, რომ „პატრიარხურად“ აღასრულოს თვისი მოვალეობა?! ნუ თუ უკვლამ ჩვენგანმა უნდა იმეოროს ბოღბელის სიტყვები: „თუ მე არ ვიქნები, თუნდ ქვა-ქვასკად ნუ იქნება!“? დროს გავიგოთ: აღარ შეგვშენის ჩვენ ბოღბელობა! *)

ერთი სასიხარულო ამბავიც. თელავში იანგრიდამ არსდება დამზოგველი საზოგადოება. ხელის-მოწერა კვლავ გაიმართა და ჯერ-ჯერობით 60-მდინ წევრია. ეგრეთვე საზოგადოება არსდება სოფ. კონდოლშიაც. კახელები დიდს გულითადს სურვილს აცხადებენ ამ კეთილის საქმის დაფუძნებასკად. მოთავე პირები რომ იყვნენ — თითქმის 12 დამზოგველი საზოგადოება შესდგება კახეთში.... კახეთში ჯანმრთელობა ხალხისა და საქონლისა; თუმცა ზოგან კი ამბობენ, რომ საქონლის ჭირია, მაგრამ მგონია რომ ტყუილია. კახეთში ჯერ „არაფელა“ არ გათავებულა, არც სიმინდის ჯერ მოჭრილი. ჰურა ბლომად არის; ღვინის იმედი ზოგს სოფელში აქვს, ზოგში კი ცოტა, რადგანაც დანანარა გენახები, ზოგან კიდევ დამარა. აქ ხან გრილა, ხან ცხელა. ძლივს აიღო კაგასიის მთებზე თოვლი, მაგრამ ჯერ ბალახი კი არ მალულა, ტიტველა მთის წვერები სჩანს ისევ....

საღმინოელი ქ....

1878 წ. მარამოხისოვის 12-ს.

*) „დროების“ რედაქციის ვისთავ გადამტკლავს მ. არნიმანდრიტის შესახებ წერილი, რომ გასწორის თვისი შეცდომა, რომელიც ამის წინა იყო „დროების“ დღიურში. ავტ.

წერილი რედაქტორთან.

უფალა რედაქტორო! თქვენის პერიოდული გა-
სართის მე-28-ში დაბეჭდილი იყო ჩემი კორექსონდენ-
ცია შესახებ მანდიკორის საზოგადოებისადრთა დროე-
ბითი ჯარში სამსახურისთვის გამოწვეულის გლეხისა, მი-
სის მწე-პატრონის აზნაურის ი—შვილის ცუდლუგობი-
სა და მასრის უფროსის ნათესავობის გულისთვის მიდ-
გომით მოქმედობისა.

ამ კორექსონდენციამ გამოიწვია „დროებაში“ ჩემ-
და მისთვის დაბეჭდილი წერილი, რომელიც როგორც
ჩემგან მკაცრის გამოკვეთის მოხდენის შემდეგ აღმოჩნ-
და, უსინდისო სიტყვების მეტს არაჩანს შეიძვას.
ეს ადვილად გასაგებია: იგია თვით იმ აზნაურის სიტ-
ყვით, რომელსაც ჩვენ ვგვებით, მისივე ნათესავისგან
დაწერილი...და ვის უთქვამს რაღა ჩემი კუდიანია?!..“

ასეა იმიტომ ვი არ ვუბრუნდებით მე-28-ში
მოხსენებულს ამასვე, რომ გვსურდაც ცრუ რეპობულს და
იმის მსგავს commezil faut-ებს და აჭია-ბაჭიებს გამო-
კვებასათ, არამედ იმიტომ, რომ გვსურს მივაქციოთ მე-
საფეხი ურსადება ვისიც ჯარის იმითვე, ვინც ამ საჭ-
მეში ბოროტებას ჩადიდნენ... სქმის გარემოება ნამ-
დვილად ისე იყო, როგორც ქვემოდ მოგახსენებთ. ამის
სინამდვილეში მე ვასუსს ვაგებ.

მანდიკორის საზოგადოებას ამ მესამეს გამოწვე-
ვით უნდა გამოეყვანა 15 კაცი დროებითი ჯარში სამ-
სახურისათვის. თანხმად შრისტავის ს. მ.—თქმულებისა
ამ რიცხვის გამოყვანა საზოგადოებამ მოახდინა კენჭის
ყრით. ზოგი გამოეყვანილი და საზოგადოების ერთი ნა-
წილი უკმაყოფილოდ დაჩნენ კენჭის ყრასვე.“ ეს კენჭი
ჩვენ ვერ გავგიგია და არც ვასურსო,“ ამბობდნენ. მაგ-
რამ კენჭის ყრით ვისაც ხვდა ჯარში გასვლა, წარდგე-
ნილნი მანც იყვნენ ქუთაისს სამაზრო სამმართველოში.
აქ კომისიამ, რომელშიაც კრივინ მასრის უფროსი და
მომრიგებელი შუამავალი ლუგა ავალისნი, განთავისუფ-
და 5 კაცი. 3 საკუთარის უვარვისობის გამო სამხედრო
სამსახურისათვის, ერთი იმიტომ, რომ მისი რაზნი მარ-
ტა მისგან ჩებოდა და მერუთე—არსენიქს *) ვითომ
ამ გვარზე მისეზი აბრელებდა....პირველის ოთხის გა-

*) ეს გვარი ადრეიქლია შეცვლილი № 28-ში.

ცის დაწუნება მართლაც სამართლიანი იყო, მხოლოდ რაც
შეეხება არსენიქს ის, მისეზი რომლითაც კომისიამ
იგი დააბრუნა, სრულიად არ შექცევის მის. იგია შედ-
ლებული რაზნის შვილი, სამი მძა და დედამა ჭეყს
ეულა ჯანმრთელი. ბუნებითი ნაკლულებანება, რომელიც
საზრდოს მოპოვებას უშლიდას, მათ სრულიად არა აქვთ.

რადგანაც ამ შედეგულს რაზნს არ ეჭაშნიგა მისი
წვერის გაყვანა, მან კალთა დაუჭირა ვილაც ხეჩხიანს აზ-
ნაურს ი—შვილსა, ჩვენი რაზნის შვილი გიხსენი ჯარ-
ში სამსახურითგანაო. ამანაც, რასაკვირველია, ლუგა-პუ-
რი რომ იგლო, შეჭბოდა. ამ ი—შვილს იმის იმედი
უფრო ჭკონდა თურმე, რომ, როგორც თვითონ ამბობ-
და, „მასრის უფროსი შევლს მინათლავსო, შრისტავი
ბიძა არის ჩემიო და მომრიგებელი—შუამავალიც ბიძა-
შვილის ქმარიო, ერთს გლეხს ვი არა, მთელს საოფელს
თავ უგულმა დავატრიალებ, თუ მოვინდომებო.“

თავდაპირველად ამ ი—შვილის ცუდლუგობამ კი-
ნაღამ გასტანა. მან ისმარა შემდეგი ხრიკი: წარადგინა
არსენიქის მთელი რაზნი, გარდა წილად ხდომილისა მას-
რის სამმართველოში. თმავე დროს კერძოდ უთხრა, მას-
რის უფროსს, რომ თუმც ეს რაზნი ხუთის სულიდგან
შესდგებაო, მაგრამ მისი შჩხენელი ეს გამოწვეულია, რად-
განც მამა და უფროსი ამ ბუნებითი ნაკლულებანების
გამო ვერ მიუშაბენო, და ერთი მძაც ამასვე უმცროსი
ჭეყასო (მიუთითა სულ უნცროსს ბიჭზე, 17 წლის ემაწ-
ვილზე. დამალული 20 წლისა იყო), და იმიტომაც გთხოვთ
განთავისუფლოთ წილადომილი არსენიქე დროებითი
ჯარში სამსახურითგანაო.

ასეა გავსინჯოთ ამ სიტყვების სამართლე. მამას—
ჩვეი მოვარული და უსასულე თითი ცოტა მოხროლი
აქვს (ცუცხლისგან დასწვია პატრონობისს). ამის იგი
არაფერს უშლის და ძალიან იწყენს რომ ვინმემ უთხრას
„ხელი არ გივარჯაო.“ უფროსს შვილს ცალიხელი ოდეს-
მე სტკივებია... ამან იცის გიშრის ნივთულებების მშვე-
ნიერი ვითება, ასე რომ ამ ხელობისგან მას წელაწადში
150—200 მ. შემოაჭსდის.

ამითი ისარგებლა ი—შვილმა, რომელმაც ურჩია
მათ მასრის სამმართველოში თქვითო, რომ თქვენი ნაკ-
ლულებანების ძირელ ჭირვეულინი არიან, მიუშაბას გიშ-
ლით და თქვენი მჩხენელი ჯარში გამოწვეულიაო. იმათ,
რასაკვირველია, სინარულით აღასრულეს ეს დარბება.

ზემო მოხსენიებულის ნათესავების დახმარებით ეს ამ-
გარს სიღრუენი აზნაურისა ტექნიკური ტიპად მიიღეს და
აჩვენებდნენ, სხვა ოთხის ნამდვილის ნაკლებულებების მქონე-
ლებთან კომპისამ დაუბრუნა საზოგადოებას „ამათი მ-
გიერი სხვანი ამოაჩივით.“

მაშინ მანდიკოლის საზოგადოებაში ჩამოვიდა მან-
რის უფროსის თანაშემწე უფ. ალშობაია, რომელსაც მთე-
ლი მანდიკოლის საზოგადოება ძვირად ემადრებოდა გე-
თილ-სვინიდიანობისთვის. ამ უფ. ალშობაიამ უთხრა
საზოგადოებას 5 კაცი ხელახლად უნდა ამოაჩივით
და კინკით გსურთ, თუ უკუბრუნდით ამოაჩივით მათი გა-
ყანა. საზოგადოებამ ერთხმად შესძინა «უკუბრუნდით ამოა-
ჩივით გსურს, ბატონო.» ამის შემდეგ საზოგადოებამ
აწ საჭმის შესასრულებლად ამოაჩივია 16 კაცი. ამთ გა-
ყვარებულს ის ოთხი ნამდვილ ნაკლებულებების მქონე-
ბენი და მესხეთ—აჩვენებდნენ გი ხელახლად ამოაჩივით,
რადგან იგი მოგონილ მიზნის გამო და კომპისის
მიღგომით იყო დაწინაურებული.

მაშინ აჩვენების მამა მივიდა უფ. ალშობაიასთან და
მოახსენა, „რადგან საზოგადოებამ ამოაჩივია ჩემი
შვილი, გი წავა შენი ტირიმი.“

ზემო მოხსენიებულმა აზნაურმა იფიქრა, აჩვენებდნენ თუ
წავიდა, შენი მტერი რაც მე იმისგან ნამდვილი მაქვს
მთხროს და კიდევ დაიძვინა რასი «ნუ გეშინიათ გა-
ყანისა.» იმ წამშივე განხდა ქუთაისში, შესაფერ კუთ-
ვნილებანი თვე მოხსენიებულს ნათესავებთან და ისე მო-
ხსენა, რომ მანრის უფროსმა, თვინიერ ყოვლის კომ-
მისისის, დაბრუნა აჩვენებდნენ და უბან მამასხლას, რად-
გან ეს უკანონოდ არის ამოაჩივით, სხვა რასები
ჩამოაჩივანე ქუთაისში და იმთაგან გამოაჩივანთ ამის
მაგიერი.

მამასხლისმა გამოუცხადა მანრის უფროსის ბანე-
ბა სოფლის მსახურებს და იმ რასებს, რომელთაგანაც
მანრის უფროსი აჩვენებდა აჩვენების სამაგიეროს გამოა-
ყანას. ეს მთელმა საზოგადოებამ შეიტყო და საშინლად
გაბრადა. «თუ ჩვენს განახენს მეტი რწმენა არა ვქვს,
მამ რასს გვეითხადნენ ვარების გამოაყანას? და რად-
განაც ვკითხვს, ჰსენს ჩვენი საქმე ყოფილა და ვინც
ამოაჩივით, ივინი მიიღონ, თუ არა და—ეს მათი საქ-
მია—თვითონ გაიყვანონ; ჩვენ სხვებს არ ამოაჩივით,
ამოაჩივდა საზოგადოება. ამასთანვე ერთი ნაწილი საზო-

გადოებისა მამასხლისის და მწერლის დაუთხრავდა ჩა-
ვიდა ქუთაისში, მანრის უფროსის სანახავად და საჭმის
გითარების ასახსნელად. მამასხლისმა და მწერლმა, რომ
შეიტყვეს ეს, იმ წამსვე დაეღვენენ უკან, რადგანაც მათი
მოკლებაც ამას მოითხოვდა. ქუთაისში რომ მივიდნენ,
მანრის უფროსს გამოეცხადნენ. მწერლი ერთმა ხელსახსნმა
მაშინვე გააგზავნა სადღაც, დანს მამასხლისი პირის-
პირ მანრის უფროსისა. მოგვით სიცოცხლე, რაც ფე-
სები მან უბრუნა ალალ-მანთალს მამასხლისს და ურ-
გო სიტყვებიც თან მიუღო! ბოლოს უკვილა „შე ხელ-
ხის ამოაჩივით, მაგ რასს აგნდი და ციმიშიც გა-
კვირებთ თავს“ და გამოვიდა ეზოში, სადაც ხელნი იდ-
გა. ერთი-ორი ხელსაც შეუგურთა, ხელსაც დაჭმინდა
ციმიშიც გაგზავნა, ჩასჯდა ფაეტონში, დაემუქრა ხელს
«გუბერნატორთან მივდივარ და თქვენს სეინს გაუგურ-
ბინებთ» და... გასწია.....

ეს დანახა ხელმა და სთქვა, «თუ მასთა ჩვენს ქე
გაქვს ენა, ჩვენს გიხლებით ღუბერნატორთან და მო-
გახსენებთ ჩვენს სიმართლეს.» თქვეს და აასრულეს. მან-
რის უფროსი ფაეტონით მიჭქროდა ღუბერნატორთან
სახილელად საზოგადოებაზე, და საზოგადოება ფეხ-და-
ფეხ უკან მისდევდა მანრის უფროსის ფაეტონს—გუ-
ბერნატორთანვე სახილელად მანრის უფროსის ნათესა-
ვის გულისთვის მიღგომით მოქმედებაზე და აზნაური-
შვილის ცუდლუტობაზე... ფაეტონის წყალობით მან-
რის უფროსმა მისწრო საზოგადოებას, მაგრამ მისდა
სამწუხაროდ გუბერნატორი არ ჰყოფილა. ყო შინ. რა-
დესაც გუბერნატორი მოვიდა შინ, შეხდა ხელს თავის
სახლის კარებთან, ივითხა მათი სადაურობა, მიზეზი
მოხელისა და გულის-მოღვინეთ მოისმინა მათი სახივარი...

ფერ-ცვლილი მანრის უფროსი გუბერნატორის
გვერდით ცოტა მომორებით იდგა...

თავის სახივარში საზოგადოება სხვათა შორის
ხშირად ისენებდა აზნაურის ცუდლუტობას და ამბო-
დნენ „ამ აზნაურისგან მოხსენება არ გვაქვს, სიცოცხლე
გვიჭირს.“ გუბერნატორმა ივითხა „სადურია, რა გა-
რია ეს აზნაური?“ მანრის უფროსმა წამოიძინა: „ვი-
ლაც რკინებოდა.“ მაშინ ერთმა გლეხმა აიძალდა ხმა და
სთქვა: „ვილაც, ბატონო, გი არა, ის კაცი ასე ამბობს,
მანრის უფროსი შვილს მინათლავს, ამიტომ ვითმენ

მისგან ამდენს წააღებს და უოკელგვანს სიკვს, თვარს სხვას ვი არ მოკუთმენდით...“

როდესაც საზოგადოებამ გაათავსა საზივარის მოხსენება, მ: შინ გუბერნატორმა მადლოზა უთხრა მას, მართლაც მადლოზის დიხსს, და უჩნია, რომ კვლავაც ასე გაბედულად მოდით ჩემთან, თუ რომ გასაჭირი გექნებათო და მე უოკელთვის დიდის გამყოფილებით მოვიხმენ...
საქმე ვი ქუთაისის ოლქის მმართველობას გადასცა განსახილველად. იქ დანიშნა კომისია, რომელიც უოკელ მხრივ მიუდგომლად იქცეოდა. მისგან მოხდენილ გამოძიებამ დაამტკიცა ა) რომ აწესიძის მამის და უფროსის შვილის ბუნებით ნაკლულუკანებანი სიცრუეა და ბ) რომ ეს ოჯახი სრულად არ არის ჯარში გასაყვან წევრისგან სარჩენათ... ამ საფუძვლებით ჯერ კენტ სდომილი და მეორედ საზოგადოებისგან ამოჩეული აწესიძე გაყვანილ იქნა დროებითი ჯარში.....

ეს გახლავთ ამ საქმის ნამდვილი მოთხრობა.

სოფ. ბობოთა, ქუთ. მზრ.
4 მარტი 1905.

ი — ა — ი — ძე.

საზოლიტიკო მიმოხილვა

თუმიცა სრული მშვიდობიანობა არ მოჭევა გონგრესს (ბაჯანის ნახევარ-კენიულზედ ხომ სისხლის ღვრა ჯერაც არ შეიღვარა); თუმიცა ჯერ მწავალ-გვარში შიშია წამომდგარი, მაგრამ მანინ მშვიდობიანობის იმედი უკროზაელ სახელმწიფოთა შორის თან და თან უფრო მეიდრდება და ვრცელს ადგილს იზურებს საზოგადოების მხედველობაში. ამ იმედის სიმტკიცე ცოტად თუ ბევრად დამყარებული უნდა იყოს, სასაკვირველია, სხვათა შორის იმ შინაგან მდგომარეობაზედ, რომელი შიაც იმყოფება ზოგიერთ სახელმწიფო. თუნდ მაგალითებზე გეჩინია. გამარჯვება ომში, უოკელ-გვარი დაზურება, თვისის სამთვლობელს გაბტულებს კარგი რომ არის, მაგრამ თუ შინაგანი მდგომარეობა განსაცდელშია, თუ შინაობაში ვაი-ვაგლასის მეტი არა ისძის რა, არა მგონია, რომ ვისთვისმე სანატრელი იყოს ომიანობა. ანა როგორღა უნდა მოაგონდეს ომი კნაზ ბისმარკს, როდესაც ხალხის უგამყოფილება გერმანიაში ისე

აშკარად არის გამოჩენილი, რომ ღამის თვით აწინდელი წეობა სახელმწიფოთა დაიწვას და ღუკმა-ღუკმად იქცეს; როდესაც მთავრობის ჭკუა-გონება მთლად იმაშია, რომ როგორმე შეიმაგროს სახელმწიფოთა შინაობა, გამონახოს სახსარი რათა დასძლიოს შინაგანი მტერი, რომელსაც თითქმის უოკელ კუთხილამ ამოუყვას თავი. მთავრობა ამისთვის, რასაკვირველია, არა ზოგავს, არც ხალხის თავისუფლებას, არც სიმართლიანობას, და მით რასაკვირველია უფრო მეტს განსაცდელს უმატებს თავის ხალხს და სახელმწიფოს... ახლა აჩვენებთ გერმანიაში გათავდა ამ ყამად და ცხრა სუკტემბეს უნდა შეურილ იქმნეს ახალი რეისსტადი. უწინდელი რეისსტადი, როგორც მოგესხებათ, დათხოვნილი იყო მთავრობის მიერ იმიტომ, რომ რეისსტადმა უეუგდო მთავრობის წინადადება სოციალ-დემოკრატთა შესახებ. ამ ყამადაც ვუკლასებ უწინარეს შეტანილ იქმნება რეისსტადში წინადადება განხილად მისაღები, რომელიც დიდი ხანია დამზადებული იქვს მთავრობას და რომელიც შეტანილია ვიდრე მოზაკუთა საბჭოში. ეს ახალი კანონი სოციალ-დემოკრატთა შესახებ უფრო სასტიკია, ვიდრე ზირველად შედგენილი და უგუგდებული რეისსტადის მიერ. განსაზღვრი რომ ვის ახალი კანონი. იგი იმ გვარად არის მომართული, რომ მისი წარდგენა პარლამენტის წინაშე არის იმავე მუშტის შემოკვრა ხალხის წამომადგენელთათვის და მათის კონსტიტუციისათვის. ძალიან ამაყი და უშიშარი უნდა იყოს კაცი, რომელიც ჭხედავს ამისთანა კანონის წარდგენას თავის ხალხისათვის, და დიდად უფრო-მოჭრილი და მიძინებული უნდა იყოს ხალხი, რომ მიიღოს ამ გვარი კანონი. კანონი მიმართულია უკლას საზოგადოებისა და ასსოციაციის წინააღმდეგ, რომელსაც განზრახვა ექმნება შესცვალოს აწინდელი წეობა. უოკელი ამ გვარი საზოგადოება აღკრძალული უნდა იქმნეს; ქონება და ფული წაერთმევა, უოკელკვარი წერილი, წიგნი, თუ სხვა რამე დაბუჭდილი ფურცელი, რომელსაც დაეტყობას სოციალისტური მიმართულება. მთავრობას ნება ექმნება აუკრძალოს ზემოხსენებულის მიმართულების პირთა ამა და ამ ადგილას ცხოვრება. სტამბა, წიგნის მალაზია, ბიბლიოტეკა, სასტუმრო და ღუქანიც, თუ პოლიციამ შეამჩნია რომ ზემოხსენებულისა მეზრ, უსათუოდ დაეტყილ უნდა იქმნენ. უკლას ამ აღკრძალვის და დაკეტვის უფლება ეძლევა პოლიციას. ასე რომ უოკელ პოლიციის

მოსვლეს, თვით დესპოტიკისა და შუამდგომლობის თუ სხვა რამ დაინახა. რასაკვირველია, ჩივილი შეიძლება, მაგრამ მანაც პოლიტიკის გარდაწყვეტილება თვითნებურად იყოს მოყვანილი, აღსრულებაში. ჩივილი შეტანილი უნდა იქმნეს „იმპერიის წინა-ბეჭდვისა და ასსოციაციის გამკაცრების“ წინაშე. ეს გამკაცრება ახლად იქმნება დასრულებული. საქმე ის არის, რომ უწინდელ წინადადებაში, რომელიც უგუგადებულ იქმნა რეინსტრუქციის მიერ, სოციალ-დემოკრატთა დეპარტამენტი უმაღლესი ზედამხედველობა ცოტად თუ ბევრად რეინსტრუქციას ეგუთუნება. ესაა გოთვით რეინსტრუქციის წაღობა ან არის ჩაგდება. საკვალა, რომ ახლამ რეინსტრუქციამ, რომელიც ბევრად არ ეტყობა ძველს, მიიღოს ეს ახალი განონი, რომელიც მთლად ამოფხვრას უჭადის იმ ცოტადენ თავისუფლებასაც, რომელიც უზურია გერმანიას.

9 მარტისთვის გამოსცა შემდეგი უმაღლესი ბრძანება რუსეთში: ამ ბოლოს დროს ძალიან გასძიდა სხვა და სხვა დანაშაულობა სასულემწიფოის წინააღმდეგ, უმორჩილობა და წინააღმდეგობა უფროსთა წინაშე, დაყენებულთა მთავრობის მიერ და სხვა და სხვა ავადობა მიმართული მოხელეთაგან. უკველის ამისა საფუძვლიანი გამოკვლევა გვიჩვენებს, რომ არსებობს მთელი წირე ფარულთა ავადობა, რომელნიც, სხვა და სხვა სახეობის უფროსთა ძალით, ცდილობენ აღმოფხვრან სასულემწიფოის წილობა. ამ პირთა აზრით საჭირო არ არის არავითარი საზოგადოებრივი წესიერება, საგუთრების ხელ-უხლებლობა, ოჯახობის სიწმინდე და თვით რწმენა დემოკრატისა. ამ ავადობა, მათთა განზრახვისათვის არა საშუალება არ ეზიზღებათ, რაც უნდა ბოროტი და უზნეო იყოს იგი, და სხვა და სხვა ავადობით ამდგურევენ საზოგადოების მშვიდობიანობას და აშინებენ მთავრობის მიერ დაყენებულ უფროსს, რომელნიც მოვალენი არიან დაიცვან საზოგადოება და წინააღმდეგენ ამ ადამიანთაგან მიდრეკილებას. საჭიროა სწრაფად მიღება იმ გვარ განკარგულებულ საშუალებათა, რომელთაც შეეძლოთ ჩაჩი და სასტიკი დასჯა შემოსხენებულის ავადობისა. ამისათვის სასიკეთოდ დავიხსნეთ ჩვენ, რომ საქმენი ამ გვარ დანაშაულობათა შესახებ განჩივულ იქმნენ დროებით სემხედრო სასამართლოთა მიერ, დასმარებულ იქმნენ სამხედრო განჩივები ომიანობის დროისათვის დადგა-

ნიდრო ამისათვის გარდასმობა შემდეგს: ჩვენებულ შემთხვევაში, პირნი, დამნაშაენი იარადით წინააღმდეგობაში უფროსთაგან და ანუ თავ-დაცემაში პოლიტიკისა და უზრის კაცთა ზედა და საზოგადოდ ყველა მოხელეზედ მისის აღსრულების დროს, თუ ავადობას მოჭევა კაცის კვალ, ანუ მოკვლის სურვილი, დაჭრა, მიიმედ ცემა, — ყველა ამში დამნაშაენი სამხედრო სასამართლოს სასჯელ ქვეშ უნდა იყენენ მიცემულნი.

პროვინციალური მეთვალყურის ჩივილი და შენიშვნები

I

მოდი, ჩემო კალიმო!
 დრო არს მოგესალამო
 და შენით შევიმსჯლო
 წელსული გულის მალიმო.

ა. ბ. ა. ა. გილი.

ბედმა მარტუნა, ჩემო მკითხველო, პროვინციისა ცნობრება, მაგრამ ამ ბედს არ ვემდური, ვარ და ბედნიერი ვარ. ბედნიერება, მე და ჩემმა დემოკრატმა იმ ხალხში ცნობრება, რომელსაც შენ და მე, მკითხველო, აღუზრდივართ, ვის კალთაშია ჩვენ უღარდელად და უზრუნველად გვოცნობდით და გიდევაც გვოცნობთ. ჭხუდავ გლეხის დაფინხებულს ხელებს, დამსჭდარს ფეხებს, რომლის გული მიწა-მწკარა მუწუყს ამოუფლეთა; ჭგრძნობ, სწუსსარ, რომ ამისთანა განზოგელს უღელში აზია და კისერს აცვეთს შენს აღმზრდელს, შენს საუგუნო ლაღას და ნუგაში ვერ გიცია რა, ცარიელი ლიტონის სიტყვით ბევრი არა გამოდის რა და საქმეზედ გი ნაკლებათ განდავართ. — ბევრს ბრყვას კაცს ვი ეთაკილება სოფლათ ცნობრება; გულის ზაფრას მოსდის, თუ დიდ-ხანს დაჭყო „ტრტებში“, იმ „ტრტებში“, რომელსაც დღე და დამე გაუსწორობათ, სისხლის ოფელი უღვრიათ, ცხელ ზაზანაქებაში, ცუცხლის ზური უჭამიათ და იცით — რათა. — თეთროფაცუბიანისა აღსაზრდელად. დახე უბედურებას: რა ძნელია, რომ მჭამელ-მცარცველნი თვისს აღმზრდელს კვლარც გი ჭხინობენ, ეზიზღებათ იმათთან ცნობრება, მათის ხელის ჩამოკრთევა! შე ასეთ ისეთო, ვიხი წყალობით ხარ „თეთროფაცუბიანი“ და „ჩინიანი“ განდახეთქილი, კვლისაგან გაზებ შესაზულ-შეკარწულის გლე-

ხისაგან. ასე გასინჯე, ის პიჩნიც, რომელიც ახლო
 ჭსდგანან ხალხზე, კრიდობიან ხალხს, მაგ. სასაოფლო შკო-
 ლის მასწავლებელი. სამწუხაროდ ჩვენდა „იუვერის“
 № 22-ში წავიკითხე უფ. დამსაშვილის კორესპონდენ-
 ცია, სადაც სხვათა შორის, უფ. გ. ქუჩუკოვსად ამბობს
 შემდეგ: „უფ. ქუჩუკოვის ნაკლებადანობა იმისა, რომ
 რომ ხალხს კრიდება—რომ ჩემი საქმეა ხალხში გარევა,
 სხვა ნაირად მიიღებენ“. სამწუხაროა ეს ამბავი მით
 უფრო, რომ ქუჩუკოვი თვით ხალხის შვილია, მის კალ-
 თაში დაბადებულა და მისი ნაწილითი აღზრდილა. როცა
 კაცად აქცია, მასინ მას კრიდება. სოფლის მასწავლებლად
 რაკი მიდის კაცი, მასინ იმან ყოველივე ბრმა-თავის-
 მოყვარებას უნდა თავი დაანებოს. ხალხს უნდა დაუგეშინ-
 დეს. ყოველი ჩვეულებანი, წმინდანნი, ავი თუ კარგი,
 გაიწიოს, თორემ ის ვერას გააკეთებს, მისი „ხმა დაწი-
 ბა ხმათ მღაღღებულად უდაბნოში“. ხალხის სხვა ნაი-
 რად მიღებისა გეშინიანთ, თუ სხვისი ვისიმე. უფრო
 ვისიმე, არა? აი, აი, აი!! თქვენი დედ-მამა ეს არის და
 მის უერთგულეთ, თუ ჭკუა გაქვსთ!....

ოჲ, მკითხველო, იცით თუ რა ძნელია იმ რაღის
 თამაშობა, რომელიც მე ვიკისრე, ე. ი. პრევიციის
 მეთვალყურება? შეხედებით აქ, პრევიციის, „ოთხ-
 თვლიანობა“, ჭსდგანათ იმით უმსგავსე ქვეყანს და გული
 ვარამით გვესებათ. ეს ვარამი ისეთ ნაირად გიშეშნავთ
 გულს, თითქო სახვე ტაშტით ნადვერდალი ჩაუფრიათო.
 რა გაწეწება ამის მეტი: უნდა, ჩემო მკითხველო, ამით
 მოსაშორებლად, ლათის დასასხმელად, მათის ბორცვის
 გესლების საკლავად ვინმარათ კალამი—ესლა დაგვრჩე-
 ნია. ამ ქვეყნის შემობრბოქებულ საგანს შევამზადებ-
 ნოთ ჩვენის დაწერულგულის გულისთავინ მალამო და
 მერმედ შევსახათ უშიშრად ჩვენი პოეტის სიტყვებით
 (მე საცოდავს თვით მსურდა შესხმა რამ მეთქვა, ბუნე-
 ბას ლექსთ-მთხზველად არ დაუწესებუივარ):

ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვირდა ტაში?
 რასაც ვმსახურებო—მას ერთგულად გვლაგემისხროთ.
 ჩვენ წმინდა სიტყვა უშიშრად ვაგაგლოთ ხალხში
 ბოროტ-სცლაგად—და მორიდამ სერის ვუწუროთ.

ბორცვ-მოქმედებას შესამინი კალამით უნდა ებრძო-
 ლო, გვერდები უნდა ჩაატანებინო, ჩახკრეკინო, რომ
 მალე ჩაიფრეოს. მოგვრათ ღვთის-წყალობა, რომ კარგი
 სასიეროა ხალხზე, როდესაც ბორცვის მოქმედს საიდლა-

ნაც გამოუტყვევებს უხეირო პატის კალამი, ან დაყენ-
 გულის რკინისა, გაუგებეს გულს, უგებეს და მარ-
 ტირუსასავით ასეიგუვას ათამაშებს. „ჭკე, უგებ ნიშნისა,
 შე თავ-ლაფიანო, ისტუნე ხანდისხან შენცაო! თუ თქვენ
 სხვა დონისძიებათა ძლით გვიკლავთ გულს, ჩვენ ამ ზა-
 წაწინა ისრით თვალებს დაგზიჩქნითო: სშირად შეგხედ-
 ბათ ჩივილი, რომ ამა და ამ ჩინოვნიკზე რადცაები
 დაუწეწითო, შეგხედებათ თვით „ჩინიანი“ შეწუხებულის
 სახით და სახეზედ ჯავრის გამო სვიტთქლით. მაგრამ
 იმდენს იძურენეს, რომ თავი დაიხსნან. თვისი ზეკანგი
 ტანთან ახლოა, იტყვის რუსული ანდაზა, — ამისი არ
 აუოს: ერთი „ჩინიანის“ კუდი მეორესთან არის ჩაკოტი-
 ლი. რასაკვირველია, რომ არ მოინდომებს გამოსხნას და
 ნამდვილის გამოაშკარებას. თავში ჭკა ირახუნონო, მე
 მაინც დავთავაზო, რაც უნდა მომივიდასო“. ვინ გაძტუ-
 ნებს, ესეც სომ უცოდველი არ არის, ცოტა რამ ცოდვის
 ნამტყუბო ადგია გულზედ და ვაი თუ დასხჩნოს. ამ
 გვარად ერთი „ჩინიანი“ მეორეს ხელს უმართავს ბორცვ-
 მოქმედებაში. მაგრამ რაც უნდა იყოს, მაინც ბეჭდს ვი
 ჩახსენებს ხალხზე ცხვირში საწყალის მსუბუქის კალმის
 ნახსაბნი. როგორც მე და შენ გვინდა, მკითხველო,
 ისრე ვი ვერ, მაგრამ ჩაჭკრავს ვი ხალხზე.

ახლა, მკითხველო, თუ არ მომიწევენ, ნება მომეცი,
 რომ ერთი მოკლე ლაზარაკი ჩემს მეგობართან მოვიყუა-
 ნო—ამასაც შენიშვნა ჭქვიან—და მექმე დავიწყოთ პრე-
 ვიციის ამბები. მართალია, ჩვენ ისეთი წაბრცები ვართ,
 რომ ლაზარაკი გვესარება ხალხზე, მაგრამ რადგან ქართუ-
 ლი ნაწერი იშვიათად გხვდება, მეორე რომ მოისურვო
 და არ დაიზარო წავითხვა. ამას წინად მე და ჩემი მე-
 გობარი ვეცით ვაცდობებულავით ახლად მხსულს „იუ-
 ვერის“ № 22-ს და, როგორც მოგვხსენებთ, უწინ
 მოგხსენეთ „საზოლიტივო მიმოსილვა“. ეს უფრო მიგვი-
 შიდავს ხალხზე, რადგან სოფლათ ცნობარობთ და უცხო
 ქვეყნების ცნობარობის მიმდინარეობა, და უფრო ესლანდელი
 დახლართული, გვინდა ხალხზე გავიგოთ. „ვაი შე საცოდ-
 ლო!“ შეჭყვირებს მკითხველი, „შენი საცოდავი სამშობლეს
 ცნობარობის კიბოსავით მიჯაჯვას დაუგლო ყური, ვინმე
 უცხო ქვეყნებისსაო“. რა ვქნა, მკითხველო, არ მი-
 დევთ განს, მაგრამ მოგვწეინდეს ლამის ამდენი ერთთუ-
 რება, უსულობა ჩვენის ცნობარობისა: მუდამ ერთმანერთ-
 ში შერი, უსიყვარულობა, დაუნდობლობა, ქედ-დრეკი-

ლბა, მუდამ მდაბლის ჩაგვან მ:ღლისაგან, რომელიც
 ზღაპრულ კუდიან დედა-ცვივით შემკვდაჩა გლახსუ,
 როგორც რომინის ქვაზედ კუდიანი, და ფრინინი მთ-
 ჩხნით მიეკრეპება.... თუ ხმა გასძრა, შეუტყვენ: შე უბე-
 ღურა! რით ვერ გაიგო, რომ უღონო ყოველთვის ღო-
 ნიერის წინ ბრალდაა. ამას ეუბნება ერთი გაცი ათასს.
 ღმერთო! სამართლია!..... უჭ, მე ძალიან გადატრამე და
 დავმოხდი ღამაჩაჰის საგანს. დიხ, ვეცით სანთლიტიგო
 მიმხსილვას“, რომ გული გვერუგებებინა. მ:რთლაც და
 ვინუგეშეო გამომხინებულის მოხუცებულის შოკრის ვიქ-
 ტორ-ჭუგლას სიტყვით, რომელიც იმას წარმოუთქვამს
 ვალტერას თაობაზედ. როდესაც ჩავედით ამ სიტყვაბ-
 თან: ყოველტერმა მეთქი, მარტოდ მარტო ივისრა ბრძო-
 ლა (ამ) ყოველ ვერ უსამართლდასთან. რა იყო მისი
 იარაღი? ის, რასაც აქვს სიმსუბუქე ნიავისა და ძალა
 მუხისა, ე. ი. კალში. ამ იარაღით უბრძოლდა, ამ იარა-
 ღით გაუძირკვნია“—აქ მე ვვლარ შევიგავე თავი და
 წამოვიძახე:

— რა, ღმერთო, ღმერთო! რა სიტყვებია!! რო-
 გორა ჭხანს, რომ გულუინსი ფრანციელი ღამა-
 რაგობს.

— დიხ, ფრანციელი ღამაჩაგობს და ღამაჩაგობს,
 ნუ დაივიწყებ, თავისუფალ ხალხში, იმ ქვეყანაში და ხალხ-
 ში, რომელსაც სისხლი უღვრია, კვლის გზა-
 ზედ უშიშრად ფეხები უშაშრავს — და რის-
 თვის?—ცარბაზობის კეთილდღეობისათვის, თავისუფ-
 ლებისათვის.... ვაი, ჩვენი ბრალი.... გაწვევით ჭსოვქა
 ჩემმა მეგობარმა და დაუძალა ვითომც ჩვენც ნახირ-ნახირ
 რადა? დავიწყობთ რისამე თქმის და უნდა თან დავატანოთ
 ანდაზა: „ბეგრის თქმა მინდა, მაგრამ პირი წელითა
 მაქვს სავსეო“. როგორც მაგ. უფ. ბედგრულამის სტა-
 ტია „ცხადი და სიზმარი“ (ივერიის №26-ი). რამდენი
 შწარე ფიქტები აღეღებენ ჩვენ თანამომე ბედგრულამეს,
 მაგრამ სუო, ეუბნებთან. გავათავებთ რასმეს და ზედ
 დავატანთ, მაგ. როგორც უფ. ს. ბავრელის სტატიაში
 „მგზავრის შენიშვნები“ (ივერის №25-ი): „ბეგრი რამ
 დამჩხა სათქმელი—ბეგრისაც თქმა ვერ შევიძელი, რადგან
 პირი წელით სავსეა“..... რა გინდა ჭქნა ამისთანა რეკს
 დროში, ამისთანა ხელშეკრულობაში საზოგადოების მხრივ;
 რაც კარგი გულ-საწვაი რამ გაქვს სათქმელი, ვერ ამბობ,
 რადგან გეუბნებთან გატყუებით: სუუოოო!....

— ბიჭო, მაშ მე თავისუფალი არა ვარ? მაშ მე
 ვერ ვიტყვი, არა მაქვს ნება ამის თქმისა: რხ, ნუცა
 კვლირებით იმ ყამს, რომ კალამს ამ მსუბუქს იარაღს,
 და მაგრამ მუხს, ისეთივე ძალა ჭქნდეს ჩვენში, როგო-
 რიც სხვაგან? ვუთხარი მე.

— ერთი ჭა, მეგობარო, შენ ღამის სულ ჭეუიდამ:გა-
 მოხვიდე. მაგას ვინ გაშლის: იმდენი ინატრე, ივან-ვანე,
 მინამენა დაგელაგობდეს, ამ მოგწეინდებოდეს. მხოლოდ ეს
 არის რომ შენი ნატურა ნატურათვე დაჩქება, ვაჭი-გოჭი
 ვაჭი-გოჭხათ და სხვა არაფრად. შენ, ჩემო ძამავე, ძა-
 ლიან შეტყვით, ბძანებ: „ბიჭო, მაშ მე თავისუფა-
 ლი არა ვარ? ძალიან კარგი, ძალიან კარგი, ხარ თავის-
 უფალი, არც ამოვად გაწეინებ. მაგრამ და ისევე მაგრამ
 შენ, თუ მე, თუ სხვა ისეთი თავისუფლები ვართ, ისე-
 თი თავისუფლებით ვსარგებლობთ, როგორც გალიაში
 დამწვდელი ჩიტო, რომელიც თავის გალიის ოთხ კე-
 დელს აწვდება თავისუფლად, თავის ნებით, რომელსაც
 ჭეკჭეკს, გალობს არავინ უშლას. მაგრამ რომ გამო-
 უშვა, ისეთი ხალხით იჭიკჭაკ-იგალობებს, მივა-მოვა,
 როგორც გალიაში? სულაც არაო. ჩვენც ესე ვასლავართ.
 ოთხ კედელ შუა რაც გინდა იღამაჩაგო, ვინც და რაც
 გინდა კეთილშობილურის გულის დეღვით გაჭიციტე,
 როგორ კილოზედან გინდა უგალობე შენს წმინდა აზრებს.
 მხოლოდ სულ ეს შენი ცხვირის წინ, ოთხ კედელ შუა
 ჩაიღინე და მასთან თვალები გაფრცინებული გეჭირის
 კედლიდგან „ბუა“ არ გამოგიტყვრეს. როცა შენ ოთხს-
 ში—გესმის!—შენ ოთხ კედელ შუა გულმა მოგტეს და
 წამოწალილი სადილს შეეჭეოდე, იქაც გაფრთხილდი, რა
 ვინც მეთვალყურე არ გამოგიტყვრეს და შენს უმანკო
 მოქმედებას—წამოწოლას სხვა მნიშვნელობა არა მის-
 ცეს რა. სასლი რამ რომ შეითვასო, გაიგო დაბადის
 ხმით შენს თავსვე თუ არ უთხარი, პირში ბურთს და-
 გიცობენ უფ. შედრინის აღწერილ მოღჩინივით, რო-
 მიელსაც მედიცინურ აკადემიაში მოსწავლე შვილი ეუბნება,
 რომ კაცი მაიმუნისაგან წარმოსდგებაო. ეს აჩვენებს მამს
 და ეუბნება: ჯერ ერთი ეს, ვეუბნები, შენ მაგას მიჭქა-
 რავ, რომ კაცი მაიმუნადგან წარმოსდგება, და მოარკოთ,
 აბა, შენ, უგუნურს, ეც რომ ვინმე გაგიგონოს!“ აბა,
 მართლა ესთქათ: რა არის წინააღმდეგი, რომ ვსთქვათ:
 კაცი მაიმუნადგან წარმოსდგებაო. არა, განა? მაგრამ ნუ
 იტყვი—საზოგადოება ჩაგქოლავს.—თუ ის გაქვს სხვე-

ში, რომ იცხოვროს მხოლოდ, გაასუქო შენი სხეული ტუბის გასაძლად და ერთი ფუთი მიწის მოსაგროვებლად, მაშინ ხელს ვინ გასდებს. დობე-მძვინვარეობა მწელი დასტეობა. მაშინ შენი ცხოვრება ეგვიპტისა ზღა-ზარს: იყო და არა იყო, იყო ერთი გაცი; ჭამა, სვა და მოკვდა; ჭირი იქ დავაგდე და ღვინი აქ მოვიტანე. სწო-რად ასეა ჩვენი ცხოვრება და მონატურები, მსურველნი ამ გვარის ფუჭის ცხოვრებისა მრავლისაგან უმრავლესნი არიან. რა მსუაია, ღმერთო, რომ ცხოვრებაში იყო, გვა-ლი კეთილობისა არა დაატყუარა, მოჭკვედ უსებროთ და არა იყო რა წაიღო სახელათ. „კეთილი რამ რომ შეესძინათ საზოგადოებასა, გაიძახიან ზოგნი, თან რა წამყვანაო, რას გავიგებთ შავ მიწაში, თუ ჩვენ დიდი სახელი და სასსუნებელი დაგვჩვენებო“. მინამ ცოცხელ ხარ, მაშინ რომ გავიგებ და ასიამოვნებ შენ თავს, რომ შენმა დათესილმა სიკეთემ ნაყოფი მოიტანა. იყო და არა იყო რას სახელის დაჩვენას კეთილი სახელი დაი-ნაჩვენათ. ვარგია, რომ თქვან: იყო ეს და ეს, კბლა ქვეყანაზედ ლეშვით, მაგრამ ქვეყნისათვის ვი არა იყო რა? სიწმინდელი არ არის, რომ მხოლოდ ამ სახელისათვის ვიცხოვროთ?—ბუნებას მოუცია სხვა და სხვა კეთილ-შეაბილური სურვილებანი, ნიჭიერებანი: სიყვარული, გაკიცხვა უსამართლოებისა, თავ-გაწირვა მოძმეთათვის და სხვ. ყველამ იცის და დაწმინდებულია, რომ სიყვარული ბურჯია უოკვლევე კეთილის საქმისა, რომ უმიხოდ არა გაკეთდება რა რიგანი; რომ სიამართლის ხმა იმას გვი-უბრება, რომ განჭკიცხო; სახალხოდ ლაფი დასხსა უსა-მართლო ხას, მაგრამ, თუ მიჭკვე ამ ბუნებადგან მოცუ-მულს გზას, სიცოცხლეს ჩავაშინებენ. ამოგლეჯა ბუ-ლიდგან ამ სურვილებისა არ შეიძლება, დახუშებ და გულ-გვამს სამუდამოდ დაგთუთქავს...

— შენი ღვაწლიდგან ის გამოდის, ჩემო ძმიავ, რომ უნდა ხმა გაკმენდილი ვისხდეთ ოთხებში და კედ-ლებს, ვსთქვათ, უქადაგოთ ჩვენი აზრები, თუ გვაბადია რამე, და ისტყ, რომ არა ვინ შენიშნოს შენი კედლებთან ბასია. ვაიმე, ვაიმე! ბიჭო, კედლებთან ღვაწლს ვიღა დამიშლის, ენას რომ არ ამოადგემ. ასე ჩემი ჭირს გასარ-თობლად ვიღვაწიებ. არა, ეს შენი მოგონილია, შენ გუშინიან, არ არ გინდა ღვაწლი, როგორც ქართველს, და იმიტომ მამნებ.

— არა, ერთიც ვნახეთ ენა გამოაბას კედლი, მეტე? რომ დაიღუპე, სიცილით მითხრა მეგობარმა. აქ ნაყოფიერდით და ღვაწლი გავსწავით. დიან, მკითხვე-ლო, მსუაია ზრეინციაში ცხოვრება. ჟერ ვერ შეხვდები მეგობარ გაცს, შენის ჭყუისას, შეხვდები და ისეთ გუ-ლის გასხეთქებს გეტყვის, რომ დავთრებს დავიგარგავს. გუელი გვაქვს წამხდანი ადენს მხეცეში ცხოვრებით; ჩვენი უდაბნო ქართლო, როგორც ადრევე შეგატყობინე, მკითხველო, მხეცებით არის სახე—არა სავი კაცი გა-მოუკვას და რას იზამს. მაგრამ ათასი რომ შემოგზღვ-ლონ, ვერ გავგანძობენ. ვახმაროთ ბოროტთ საკლავად კლამი. ყოველი რიგანი გაცი იმას უნდა ცდილობდეს, რომ ჩვენ საზოგადოებას წამოუყვას თვისი ცხოვრე-ბის სიბილწე, იქნება გადმოუჭყლდეს სიჭუჭყის სუნმა, რისივარმა, იმათ ცხვირში უღიტინოს და შეასხდოს თვისი სიჭუჭყეზე; ერთის სიტყვით მის ტვინს, სულს და გულს ასხეიზარციათ თუ რაღაც ჯანაბა მო-უხდინოთ.

1878 წ. 27 ივლისს. წაყოლა — ც.
(შემდეგ იქნება).

მოკლე შენიშვნები სამზღვარ ბარათილად

(შემდეგ *)
IV
ზოიღრისკოლა 1—4 ივლისს 78 წ.

ივნისის 25-ს, შაფათს ორ საათზე, მე და ერთი ჩემი ახლათ განზობილი უმწვილი გაცი, სოფლის სას-წავლებლის მომავალი ოსტატი, გამოკვლით დრეზდენი-დამ ვაგზალში ჟურთ ვიწინაში და მეტე აქედამ სოფელ ფრიდრიხსკოლაში წამოსასულელად. როგორც ვი ჩავკე-ქით ვაგონში და ორთქლით მავალი მაშინა დაიძრა თა-ვის ადგილიდამ, მე სულ ყურებზედ გარდავიქეცი. თანჯრები-დამ ხან ერთ დათესილ მიწას, გზის მხრით შემკობილ ალუბლის და ბაღის ხეებით, გავსტეპროდი და ხან მეორეს; ხან კიდევ მივაჩერდებოდი ორთქლით მავლის მაშინის გზას და ხეებს, რომლებიც ამ გზაზე განგებ დარგულე-ბი; ხან კიდევ განგებ ვეძებდი თვალით მოუვლელს და თაყ-მინებებულს ადგილს, მაგრამ ამ გვარს ადგილს მე ვერ-

*) «ივერია» № № 31, 32. 1878 წ.

სად გზავნი. მე სულ აქეთ-იქით ტყერაში გავატარებ დრო ზინზამდინ. აქ მოკვდით ოთხის ნახევარზე და შეუდექით რისამე შოვნას სოფელში წასასვლელად. აი გიდეკაც ვიშოვნეთ დროშკა ერთ ცხენიანი. მე ჩემს ნაცნობს ვუთხარი: ეს ცხენი ისე დაშორებულს სოფელში, როგორც ფრიდრიხსკვალდის ვერ წავიყვანს; ამასთან, ხომ ხედავთ, წვიმაც მოდის. გზაში დიდი ტალახი იქნება. ამასე აი რა ვასუსი მივიღე: «აქ ტალახს რა უნდა; გზები აქ სულ მშვენიერია.» დავემორჩილე ამ ვაწის სიტყვებს და ნახევარის საათის შემდეგ გზას გაუდექით. მართლაც გზა მშვენიერება რამ იყო; ამისათვის წვიმას ვერაფერი დაელო. ამას გარდა, ეს გზა მგზავს მშვენიერს სურათს წამოუდგენს და ქართულს მოაგონებს ტფილისის უკეთესს ქუჩას. ამას აქეთ-იქით სულ ბალის და ალუბლის ხეები აქვს ჩაჩიგებული.

— ვისია ეს ხეხილები? ვკითხები ჩემს ნაცნობს.

— გლეხებისაა. ხომ ხედავთ გზის ზირებზე დათესილს მიწებს; ვისაც ეს მიწები ვკუთვნიან, ხეხილებიც იმისია. მიზასუსა ამ ახალგაზდა ვაწმა.

— ამ ხეხილებს განა ქურდები არ იზარავენ, ან გიდეკა საქონელი არ აფუჭებს? ვკითხე გიდეკა მე იმას და მივიღე ეს პასუხი:

— „ზატარის გარდა ამ ხეხილებს არავინ ეკარება და რაც შეეხება საქონელს, ამას ხომ ვინ გაატარებს დათესილებში და გზის ზირებზე უთავბოლოთ.“

მაღე მიეჩვიამე თვალი ასე მშვენიერად მორთულს და გატკეცილს გზას და შორს აქეთ-იქით ტყერა დავიწვი. მანძილი ზინზამდამ მოკიდებული ფრიდრიხსკვალდამდინ მშვენიერს სხვა და სხვა სურათს წამოგვიდგენდა. ერთის მხრით ხედავდით ბორცვებს—ზატარა მალეობ ადგილებს, შემოსილთ ვანებით, რომლებიც ნიავის წყალოებით საამუშაოდ იქნევდნენ თავებს, და ამ ბორცვების ძირში ხელოთ განხილ ზატარ-ზატარა ტყეს; ხან ხედავდით ბორცვებს, შემოსილს ქობოკა ქათამისებუ ბუნებითის ტყით და ამათ ძირში მიწებს, რომლებშიაც იდგა ანუ პური, ანუ ქერი, ანუ ფშვრია ანუ გიდეკა კართოფლი და კომბოსტო; მეორეს მხრით ხედავდით ღელეს ორს ზატარა მალეობთ შორის და ამ ღელეს მიზდეკდა კოსტა ზატარაძის სატყეფისებუ ფიჭვის და სხვა ხეების ტყე. ამ ტყის ბოლოს სჩანდნენ კრამიტით დასურულნი ორ საართულიანი სასლები, რომლებთ შორის ეგვლისა თავი-

სის სიმალეით და წაწილა გუმბათით ძრეულ კრხეას. ამ ვაწის სურათების ტყერას და დათვარეულებს სშირად ვაწვევტილებს სოფლები, რომლებიც გამწვარიებულები არიან ზინზამდამ მოკიდებული ფრიდრიხსკვალდამდინ. აი მივადექით სოფელს „ზუშენდორფს“ და ჩემს ნაცნობს ვიხარა, ზირ-და-ზირ ვუხერს ვკითხები: „ეს რა ქალაქია?“

— „ეს ქალაქი ვა არ არის—სოფელია.“ მეუბნება იგი. აი გიდეკა სოფელი „ზუსენშტა“, რომელიც მშვენიერათ გამოიციქება. ვიფიქრობ ჩემ გულში: ეს ვი უთუოდ უნდა ქალაქი იყოს და გიდეკაც ვკითხე ვუხერს, რომელიც დიმილით მეუბნება: „ეს სულ სოფელია და თქვენ ქალაქებათ რათ მიგანხიანთ?“ ჩემ ნაცნობს ახალგაზდას დიმილი მოსდის და ვუხერს პასუხს აძლევს: «ისე, უნდა გავგაბრეყვას და სოფლები ქალაქებად დავკარქქვიინოს.» თითქო დაიჯერა ამ ვუხერმა და თავისი შოლტისებუ გრძელი მათრახი გაუტკაცუნა ძალზე ჩატრეკებულს, ჩასუქებულს წაზლა ცხენსა, რომელმაც ძუგმუგით გასწია. ასე—სოფლების, მათის ანკ-მარეების, დათესილის მიწების, ბორცვების და ზატარა ღელეების ტყერაში ვიყავი სულ, მინამ ფრიდრიხსკვალდში მივიდოდი და ბოლოს დროს მიგვდი გიდეკაც. მოკედა აქ საღამოს შვიდ საათზე და დავბინავდი სასტუმროში. ექვსი ღელე, რაც მე მახსენებულ სოფელში ვცხროგობ და ამ ხნის განმავლობაში, როგორც ეს სოფელი, ისე ყველა მასლობლად მეოფი სოფლები თავიანთ მცხოვრებლებითურთ, რომდენათც შესაძლო იყო, ვაიცნანი. მინამ ფრიდრიხსკვალდის დაწვრილებით და სხვა სოფლების საზოგადო აღწერას შეუდგები, მე მკითხვარს უნდა ვუთხრა, რომ ყველა ჩემი ცნობა, რომელსაც ამ წერილში და სხვა წერილებში იქნება მოყვანილი, იქნება დადგენილი—დაფუძნებული იმისე, რასაც მე თვითონ ვნახამ და დაჭეშმარიტებით ვიკებ სანდო ვაგებისაგან. მე ისეთი სიყვარული მაქვს ჭეშმარიტებისა და ზატარისცემა ვაწისა, რომ უძობლად შევრაცნავ მარჯვენა მოკიჭრას და წყალში ვადგუძახო, მინამ ვანგებ რამ ტყეული გამოკურთხო ჩემს ნაწერებში. ამისათვის მკითხველთ შეუღიანს ჩემ ნაწერებს სრული რწმუნება აღმოუჩინოს.

ფრიდრიხსკვალდი დიდი სოფელი არ არის და მდე-ბარებს ერთ ზატარა ღელეში, რომელსაც ორივე მხრივ უწევია ცოტა ამაღლებული ადგილები. შუაში გიდეკა მიხ-

ხრიალებს ზაწაწკინა უჩინარი წყალი. სახლები გამომწვრივ-
ბულა ღელეში და მადლობებზე. ჯერეთ სახლების ერ-
თი რიგი მიხდევს ღელეს ორივე მხრივ; მეტე მეორე
რიგი. ამ რიგებთ შორის გაზიდულია დაწვრილებული ქუ-
ჩები, თითქო განგებ, ეს არის ესლა დაუგვიანთო. ეკვლე-
ხის სდგას უფრო მადლობზე და ამ ეკვლეხის დახ-
ლოებით ამავე მადლობიდან სასწავლებელი მთელს სო-
ფელს გასტყერის და თითქო მგზავრს ასე ეუბნება: „მე
ვარ ამ სოფლის აღმადგომინებელი და პატრონიო.“
თითოეულს სახლს დიდი კარ-მიდამო და საბოსტნე ად-
გილი უჭირავს და ამისათვის სოფელი გძლად არის გა-
ზიდული. თითოეული სახლი ორ სართულზე ნაკლები
არ არის და ზოგიერთს სახლში ხუთმეტრადან—უფრო
მეტე ოთახია. ზოგიერთს სახლს თავის კარ-მიდამოზე,
რომელსაც ან ქვითკარის კედელი აკლავ, ან კიდევ ერთ-
ნაირი ღობე, აქვს დიდი საძაია, სადაც მიწის მუშაობის
ყველა იარაღი და საზამთრო შუაში ულავიათ; აქვე გვერდ-
ზე სდგას ქვითკარის, შუაში მშენებელი სვეტებით, თავ-
ლას ცხენებისათვის და ბოსელი კიდევ საქონლისათვის.
ყველა სახლები კანაძით არის დახურული და გალესი-
ლი გარდა ამ კარით, შეგინდამ გავით, ანუ კიდევ სას-
ტუმრო ოთახებს აქვთ გავრული სხვა და სხვა ოქვის
ქადაღდი; ყველა სახლებში ოქვები რინისა, მაგრამ მათ
მიღებს (ტრუბებს) კი ერთნაირი აგურები აქვთ გარეშე-
მო შემოვლელი. აგრეთვე ყველა სახლები მართულია
მებელით. ამ სოფელში ორი სასტუმროა ორ-ორ სარ-
თულიანი. ამავე სოფელში ნახავთ თქვენ დერცოვს, მჭე-
დელს და სხვა სოფლისათვის საჭირო ხელნაწი კაცს.
მთელი სოფელი თავის შენობებით ისეთნაირად მოქმედებს
გაცხედ, უმეტესად ქართველს მგზავრზე, რომ მას ჭკო-
ნია—ეს სოფელი კი არ არის—სწორედ ქალაქია, თუმ-
ცა კი ძრეულ პატარაა.

ფრიდრისსვალდს უწევია ახლო-მანლო სხვა და სხვა
სოფლები: «ოტტენდორფი,» «ზაიდვიტცი,» «ნენტმანს-
დორფი,» «გერსდორფი,» «ზოტნა» და სხვა კიდევ სოფ-
ლები. ყველა ამ სოფლებს იმ გვარივე შენობები აქვთ,
როგორც ფრიდრისსვალდს და თითოეული მათგანი
ზოგიერთს მგზავრს ქალაქად ეჩვენება ხოლმე.

ახა ახლა ჩავისვლით ფრიდრისსვალდის ზოგიერთ
მოსახლეების უფრო-ცხოვრებაში. აი ოც-და-ათ წლამდინ

მიღწეული ვაჟ-კაცი, მართული შლამით, ვიწრო შარვლით,
სერთუკით, გასამეხლის ზეწანგით და გავაქსულის წაღ-
ებით. კვირას—სახლში დაჩენილს და ფუსფუსებს ხან სა-
რიაში და ხან თავლასში. შევიდეთ და დავათვალიეროთ
ამ გლეხის სახლი. აი დაბნაზი (ზალა). აქ სდგას მშვე-
ნიერი მდივანი და ამის წინ მრგვალი სტოლი. კედლებ-
თან მწკრივად აწვიას ხმელი-გადაწული კოსტა სკამები.
ერთს გუნტულში სდგას მოზდილი ფორტოპიანი, მეორე
გუნტულში კიდევ დიდი სტოლი, რომელზედაც გასეთე-
ბის ახალი ნომრები აწვიას, აქ ხედავთ ნემეცურის გასე-
თების „ზინაერ ანტიკერ“ და „დრეზდენის ანტიკერ“
ნომრებს და სხვა წიგნებსაც. ამ დაბნაზში (ზალაში)
გლეხი თავისის ახალგაზდა ცოლით, უმცროსი ძმებით
და მოხუცის მამით ზურს შექმნივს ხოლმე. აი მეორე
ოთახი, სადაც ამისი მუშანი და მოჭამაგირეები ზურსა
სჭამენ. ამ დაბნაზის გვერდზე და აქ სდგას დასაგეცი
მრგვალი სტოლი და რამდენიმე სკამი. აქვე სდგას დიდი
„შკაპი,“—რომელიც საჭმელ-სასმელის შესანახავია. ამ
ოთახს აკრავს ზედ მშენებელი, კოსტა სამზვარეულა და
იქით კიდევ არის მოჭამაგირეების საწოლი ოთახები. ზე-
მო სართულში კიდევ ამ გლეხის და მისის ცოლის სა-
წოლი დიდი ოთახია; სხვა ოთახები კიდევ განწილებუ-
ლია სახლობის სხვა წევრთა შორის. რაც შეეხება საკ-
დავებს, აქ ზოგში გლეხს რძის და ერბოს ტურტკელი
ულავია, ზოგი რძეს აცევეს, ერთს დიდ ოთახში კიდევ
უდგას კარქის მოსამზადებელი მამანა და აქ აკეთები-
ნებს კარაქს. გლეხის სახლს არტყია გარშემო ქვითკარის
გალავანი; ამ გალავნის კედელს აქვს მიდგმული დიდი
ბოსელი ძროხებისათვის და თავლას ცხენებისათვის. ბო-
სელში ახია ოცი ძროხა და აქვე დგას ერთნაირი მამი-
ნა ვართოფილისა და სხვის რისამე დასაგუწავათ და ისე
მისცემთ საქონლისათვის საჭმელად. ამ ბოსელშივე გუნ-
ტულში, ერთნაირი წნულია და ოთხი ძალზე ხანუქებული
დორი ამწევედევია*). თავლასში კიდევ უბია ოთხი უზარ-
მანარის ტანის ცხენი; თვითოეულ მათში 600 მარკა ანუ
ოც-ოცი თუმინა მიცემული. გალავნის მეორე კედელზე

* მკობეგლმა უნდა იცოდეს, რომ აქ ძირითად უფთხილ-
დებიან სათიბებს, ტყეებს და დათხილ მიწებს და ამისათვის
საქონელს მინდვრათ არ აჯარებენ და სულ ბოსელში ჭყავთ
დაბული შემოდგომის გარდა. ამ დროს კი ცოცხალ ხნობით
მინდვრათ დაუდით საქონელი, მაგრამ დიდის სიუთხილით.

მიშენებულა დიდი საჩაია, რომელიც ორ ნაწილად გაიყოფება. ერთ ნაწილში შესა და სამუშაო იარაღი აწევია, მეორეში კიდევ ჰურის გასაღწი მამინა აქვს მარწობილი. ამ მამინაშია მიტყული ოცი თუმანი ფული, ჩვენებურათ რომ ვინაგანითათ. მამინის დასატრიალებელი ჩაღის საჩაიას გარეთ არის და ამას ორი ცხენი ატრიალებს სოღმე. ჩაღის ტრიალის დროს მამინა მოქმედებს და წმინდა ბრეს ცალკე ჰურის და ჰურს კიდევ ცალკე. გაღავნის გარეთ ჯერეთ ვახტა ბოსტანია, რომელიც სასლხეა მიგრული, ამ ბოსტანში სასლის კიდულთან სდგას რამდენიმე ვახი, რომლებიც ტოტები კედელსა აყვანილი და ფანჯრებს აქვს შემოტყუმილი. გაღავნის მეორე მხრივ აწევია მშენიერი ნათურები, რომელიც სდგას ზოგში თეთრი ჰური, ზოგში შავი, ზოგში კიდევ ფშვიპა და ცხენების სატყელი ბაღასია. ამ ნათურებს არტყია გატყეო სათიბები. ამ სათიბებიდან მოდის ერთი ახალგაზდა, წითელ-ლავებანი ქალი, ხელში რაღაც ბაღასი უჭირავს. აცვია სრულებით უბრალოთ, მაგრამ რაც კი აცვია სულ ფაქიზია. ეს გასლავთ გლეხის ცალი, რომელიც ისე მუშაობს, როგორც თვითონ ქმარი.

როგორც მკითხველი ხედავს, ეს აღწერილ გლეხი გაკეთებული კაცი და მას გადაავლეთ თავი ხელნაკლებ კაცის მდგომარეობას. აი ორ სათუღიანი სახელი. ქვემო სათუღიში სამი ოთახია და სამი კიდევ ზემო სათუღიშია. ხელნაკლებ გლეხსაც კარგად აქვს მოართული თავისი სახლი. ამასაც კი უდგია დარბაზში მდივანი და უწევია სკამები; აგრეთვე ამასაც კი მოსდის ერთი გაზეთი, მხოლოდ ამას არ უდგია ზაღაში ფორტუხანი. საწოლი ოთახები ამასაც ფაქიზად აქვს. სახლის წინ უდგია ამასაც რამდენიმე ვახი, აყვანილი ზემო სათუღის ფანჯრებამდინ. რაც შეეხება თავლას, ამას მარტო საქონლის ბოსელი აქვს, სადაც უბია მარტო ორი ძროხა. ესენი არიან ამ გლეხას მხენენი და რეკარქას მოტყეობი. ამ მეორე გლეხსაც საჩაია აქვს გაყოფილი ორათ—ერთში სამუშაო იარაღი უდგია, მეორეში კიდევ ჰურის საღწივი აქვს მარწობილი. მაგრამ ამას ჰურის საღწივი მამინა არ აქვს და ამისთვის ეს ლეწავს ანუ ჰეგავს ჰურის თავთავებს თანებზე მიღურსმულ კეტებით. სახლის გვერდზე ამასაც აქვს მშენიერი შემუშავებული ბოსტანი და ბოსტნის იქით უწევია ნათურები და ცოტადენი სათიბები. ეს მეორე გლეხი გასლავთ აქურების აზრით დარბაზი კაცი; მაგრამ რა დარბაზია? ჰური აქვს საგალო და კიდევაც ჰუდის. რქის და კარქას არ იკლებს. გარდა ამის იმ ორ საცოდავ ძროხას თავის ხელით დათილს ჰეგავს აზიდვინებს თავის კარებში გასაუიდავად და ცხოვრობს ტყბილად და ფაქიზად.

ნუ დაიზარებ, ჩემო მკითხველო, და შემოხვევით ერთის მოხურებულის მეწასველეს მდგომარეობის დასათვალისწინებლად. წამოვიდგინეთ მოხურებული კაცი, წვერ-უგავსი მოპასუხი, ძალზე სახით დასმარული. მაგლე სერთუვით და შავის შარვლით, ლურჯი ჯილეტით და ამ ჯილეტის უბეში საათი, ოფორტოს მგზავსი ფეხსაცმელით, გახურებული ჭურთ და მამინ თავლასი გვერდებზე ჩემის მეწასველის სურათი. აი ამის უფროსი ქალიც. საღდაც ყოფილა დათესილ მიწებისკენ; მოკლე კაბა აცვია, ჰეგანტი სრულებით წმინდა და ყელთან უჩანს; ამის ტიტველა ფეხები და კიდევ კოჭის შემოღაც ტიტველა წვიები თეთრათ გამოცხირობიან *); თავზე არაფერი ხურამს და მთა მშენიერათ აქვს გადავარცხნილი; მკლავები კიდევ დაუქვავებია, თითქო დასატიდავთ მომზადებულია. მკითხველი იტყვის: „დარბაზი კაცი ყოფილა საწვლადი მეწასველი და უთუოდ სახლში ძვირად დარბაზად არის მარწობილი.“ ნუ ჩქარობთ, მკითხველო, და შემადით ამ მეწასველის სახლში, რომელიც წისქვილის ზემო სათუღიშია. აი ამის დარბაზი (ზაღა). აქ კედელთან სდგას გვარიანი მდივანი და წინ უდგია რვალი სტოლი, რომელსაც გარემო ურიგია სამიოდ სკამი; სკამები კიდევ კედლებთან არის გამოწვიებული. რვალი სტოლზე აწვია პინას გაზეთის რამდენიმე ნომერი. ჩვენი მეწასველი კითხულობს გაზეთებს და კაცობრიობის ტრიალს თავლურს ადევნებს. ამან იცის, რომ ბრლინში ყრილობა და მორიგებაცე ლაზარკობენ. ამან კარქად იცის, რომ შარშან წინაპირველათ ძვირად გამარჯვებს თათრებმა და ბოლოს რუსებმა; ამან კარქად იცის პლეგნა სად არის და რა ბიჭობა გამოიჩინა ოსმან-ფაშამა. რას იტყვი ამ-

*) უნდა შევნიშნოთ აქ, რომ სოფლად ძვირად გახშირებულია საბოლოო მიძველა ფეხით. უბოლო დღეებში გასათიგარი და ქმარისი ქილები სულ ფეხთბიველები დიან. ეს კიდევ არაფერი. სასწავლებლებში ძველად ნახეთ ფეხთ-ხატელო მოსწავლე; სულ უგელანო ფეხთ-მიძველები დიარები სსოფლო სასწავლებლებში. რასავიგელო, ეს წარმოადგება ჩვეულობის-გან და არა სიღარიბისა.

ზე, მკითხველ? მე ვინც რასაც იტყვი და ამისათვის ჩვენი საქმე განვაგოთ. მეწისქვილეს ამ წაღის გარდა ორი ოთხი აქვს და ამა ამის ქაღის საწილს ოთხში შევიხედოთ: აი ტასტი (კროკატი) ფეხიზად ლოგინიც დაგებულა; ამ ლოგინს ზედ ხუჩაჲს ახალი გარეცხილი საური და ყვავიანი წაღაც სიწმინდეა. მეორე ოთხში კიდეც მეწისქვილის და მისი მოხუცებულს ცოლის საწილს; აქაც ზოგიერთი ბარგეულობა აწევია, მაგრამ ყველა თავის ალაგას. რა აცხადებს ახლა ამ კაცს? ერთი ძროხა ჰყავს და ეს ყოველ თვეში, როგორც ნამდვილად გაიგო, შვიდ კაცს მანეთის ანუ ოც-და-ერთ მარგის გაქვს აძლევს. ორი მარგები ღორიც უმწვედვია და ესენიც, როგორც ვინაგარიში, სამ თემნადინ მისცემენ წელიწადში. ამათ გოჭებს ჰყიდის სოფელი, ზოგს კიდეც ასულებს, ჰყლამს და ამათ სოფრიდამ აკეთებს ძეგვებს გასაყიდავად. დაუმეტეს ამას ისიც, რომ წისქვილი ამისა არ არის, — ამას იჯარით აქვს აღებული და პატრონს აძლევს ჩვენებური ფული რომ ვინაგარიში ხუთმეტ თემანს და რაც წისქვილს შემოუა, სულ მეწისქვილსია. ამ წისქვილში ტრიალებს წელიწადის დროს ორი წისქვილის ქვა. გარდა ამისა წისქვილს ეკუთვნის ჩამდენივე სახნავი და ხათიბი მიწა. აი აქედამ საზღაურს ჩვენი მეწისქვილე. — ერთის სიტყვით რომელი გლეხ-კაცის სახლობასაც კი აიღებთ ფრიდრისხვადში ანუ რომელიმე სხვა სოფელში ზიზნას მარხაში და ჩაკვირდებით, თქვენ შეინიშნავთ ყველა ნაბიჯზე განათლების გაუქმას. აქ დედულ-მამულის მქონე გლეხ-კაცი სტრონობს სრულებით განათლებულად. ამა ერთი აიღეთ ზიზნელი გლეხის მდგომარეობა და შეადარეთ ჩვენის სოფელს რომელიმე თავადი-შვილს, რასაკვირველია დიდის დედულ-მამულის პატრონს, და ნათლად დინახავთ, რომ ეს გლეხი-კაცი უფრო კაცის ბჭეში უდგას განათლებას და დასწავლებას მის მადლს, მინამ ჩვენი თავადიშვილი დიდის დედულ-მამულის პატრონი კოლხიდის ქვეყანაში. ამა მიხვდეთ თავადიშვილი, რომელიც ისე ბეჭითად ადევნებდა თავს კაცობრიობის ცხოვრების ტრიალს, როგორც საწყალი სხვის მიწაზე მცხოვრები მეწისქვილე — ანუ რომელიც იწოდეს იმდენს სხვა და სხვა გასეთებს, როგორც ზიზნელად აღწერილი გლეხი. — ანუ რომელი გლეხია ჩვენ სამშობლოში, რომელიც თავისი ნაყოფიერებით არც ერთ ქვეყანას არ ჩამოაჩვენა, რომ ისე წმინდად და კაცურად სტრო-

ნობდეს, როგორც ზემოთ აღწერილი გლეხები? განა ჩვენი გლეხები ღარიბები არიან? არა. ჩამდენი გლეხია საქართველოში, რომლებსაც ხუთას კადამდინ ზური მოხდით და ორას კადამდინ ღვინო წელიწადში, ორი გუთნის სარ-კამბეზი ჰყავს — თითო უფელ კამბეზში ოც-ოცო თემანი აქვთ მიცემული, ამათ ნაფურსებს და ვინახებს ნულან იტყვიოთ, მაგრამ მაინც ამ გლეხების ცხოვრება დიდად არ განიხილა ღარიბის კაცის ცხოვრებისაგან, შინ მოწყობილობა არის უმცხესი და ყოველ ნაბიჯზე უფრო ჩანს მსუბუქეს, რომ პატრონებს განათლება ჯერეთ არ მიჰყავთ და ეკონომიური მოსახრებისაც არ იციან რა.

ქართველი მგზავრი.

(შემდეგი იქნება)

განცხადება

უფ. გრიგოლ ხარკვიანის წიგნის მალაზიაში ისყიდება შემდეგი ქართული წიგნები:

ნინო, მოთხრობა თ. რ. ერისთვის, ფასი 15 კ. ლექსთა კრება, თ. გრიგოლ ორბელიანისა, ილია ჭავჭავაძისა, აკაკი წერეთლისა, ანტონ ფურცლავისა, ივანე კერესელიძისა, იოსებ ბაქრაძისა და სხვების. შეკრებილია და გამოცემული ზ. ჭიჭინაძისა, ფასი 10 კაპ.

იგავ-ირაკნი, «სიბრძნე-სინტრუიდგან» გალექსილი თ. რ. ერისთვის, გამოც. გიგო ჩარკვიანისა, ფასი 10 კ.

ბატონიშვილი ირაკლის პირველი დრო, ანუ თავდადება ქართველთა, ტრაგედია ოთხს მოქმედებად, თხზ. თ. ალექ. ჯამბაგურიან-ორბელიანისა, ფასი 30 კ.

«თამარ ბატონიშვილი», ხუთ-მოქმედებისა დრამა საქართველოს მე-XIII საუკუნის ცხოვრებიდამ, გადმოკეთებული გ. ჩხეულავის რომანიდგან «საქართველოთა თამარ ბატონიშვილი», კოტე მესხისაგან, ფასი 30 კ.

სალამური, ანუ ლექსთა კრება, ფასი 10 კაპ.

გოგია მეჩანგურე, ლექსება თ. აკ. წერეთლისა ფასი ერთი შაური.

არანკა, ჰეროგოგინის ქალი, თხზ. გ. წერეთლისა, ფასი ერთი ამაზი.

აქვე ისყიდება ყოველგვარი ქართული წიგნები.

მიხაილის აზნაურობის საადგილ-მამულა ბანკის ქუთაისში, 1878 წლის 1 ივლის-
ამდინი.

	მანეთი.	კაპ.
1. გრძელ-ვალიანი სესხი, გაცემული: სოფლის მამულებზედ, 43 ¹ / ₂ წლით ქალაქის — — — — 18 ⁷ / ₁₂ —	207,500	„
2. მოკლე ვალიანი სესხი	207,900	„
3. ვადაზედ შემოსატანი	134,305	„
4. ვადას გადაცილებული შემოსატანი	16,800	75
5. უკუ მოსაქცევი ნახარჯი	3,384	36
6. მიმომავალს ანგარიშზედ მიბარებული: ა.) სახელმწიფო ბანკის ტფილისის განყოფილებაში	342	55
ბ.) საურთი-ერთო კრედიტის საზოგადოებაში	156	48
ც.) სავაჭრო ბანკში	1,113	49
7. გირავენობის ფურცლები, გასასყიდლად მიბარებულნი	291	17
8. სარგებლიანი ქაღალდები, ბანკისადმი საკუთვნელნი	294,434	52
9. ხარჯი ბანკისა: ა.) მმართველობისა და ჯამაგირისათვის	90,650	„
ბ.) მოწყობისა და დადგენისათვის	11,364	93
10. ფული გადახდილი კუპონებისათვის	4,862	33
11. — — — ტირაჟში გამოსულთ გირავენობის ფურცელთათვის	6,021	„
12. გირავენობის ფურცლები, მოსასპობლად	4,080	„
13. სხვა და სხვა დებიტორი	41,600	„
14. კასსა: ნალდი ფული	30	„
გირავენობის ფურცლები 22. 300 მ.	8,122	46
ჯ ა მ ი	1.032,958	74

პასსივი.

	მანეთი.	კაპ.
1. ძირის თავნი	410,983	96
2. სათავდარიგო თავნი	3,006	83
3. საზოგადო საჭიროებისათვის თავნი	44,632	33
4. გირავენობის ფურცლები, გამოშვებულნი: 43 ¹ / ₂ წლიანი	207,500	„
18 ⁷ / ₁₂ — —	207,900	„
5. თავნის მოსასპობი ფონდი: 43 ¹ / ₂ წლისა	578	08
18 ⁷ / ₁₂ — —	4,366	12
6. სარგებლის ფონდი	12,462	„
7. სარგებელია მოკლე ვალიანის სესხისა	8,181	39
8. წლიური შემოსატანი	6,657	75
9. ერთდროული შემოსატანი	2,393	50
10. ჯარიმა	261	26
11. სხვა და სხვა სარგებელი	4,141	17
12. გარდასაცემი ფული	5,110	68
13. გირავენობის ფურცლები, ტირაჟში გამოსულნი	4,300	„
14. სარგებელი, კუპონების საზღვევლად გარიცხული	13,839	„
15. ვადას გარეშე მოსასპობი: ნალდად	174	18
გირავენობის ფურცლებად	41,600	„
16. სხვა და სხვა კრედიტორი	54,789	39
17. გერბის ფული	81	10
ჯ ა მ ი	1.032,958	74